

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΚΑΙ
ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ΧΟΡΟΣ ΣΤΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

ΚΡΙΤΣΩΤΑΚΗ ΜΑΡΙΑΝΘΗ

Επιβλέπων Καθηγητής: ΝΗΜΑΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ

**ΤΡΙΚΑΛΑ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2000**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 2350 / 1
Ημερ. Εισ.: 06 - 11 - 2000
Δωρεά:
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ - ΤΕΦΑΑ
2000
ΚΡΙ

«Ἡ γοῦν χορεία τῶν ἀστέρων καὶ ἡ πρὸς τοὺς
ἀπλανεῖς τῶν πλανήτων συμπλοκὴ καὶ εὐρυθμὸς
αὐτῶν κοινωνία καὶ εὐτακτὸς ἀρμονία τῆς πρωτογόνου
ορχήσεως δείγμα ἐστί».

(Λουκιανός, Περὶ Ορχήσεως, στ. 271)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

B. ΤΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. Γεωγραφικά στοιχεία.
2. Ιστορικά στοιχεία (Αρχή Μινωικού Πολιτισμού - Χρονολογικό σχήμα - Γνωρίσματα).
3. Ο Μινωικός Πολιτισμός.
 - α. Γενικά.
 - β. Τα κυριότερα κέντρα του Μινωικού πολιτισμού.
 - γ. Παράγοντες που συνετέλεσαν στη μεγάλη πολιτισμική ακμή της Μινωικής Κρήτης.

Γ. Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΧΟΡΟΙ ΣΤΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

1. Η έννοια του χορού στην αρχαία Ελλάδα.
2. Γενικά για τον χορό στη Μινωική Κρήτη.
3. Η σχέση της μινωικής θρησκείας με τη μουσική και τον χορό - Λατρευτικοί χοροί.
4. Τα ταυροκαθάψια ως χορευτική εκδήλωση.
5. Άλλα είδη χορών στη Μινωική Κρήτη.
 - α. Ο πολεμικός χορός των Κουρητών.
 - β. Ο χορός του λαβύρινθου.
 - γ. Ο χορός «υπόρχημα».
 - δ. Ο χορός ακροβατικός ή πηδηχτός.

Δ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ε. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο χορός είναι οικουμενικό φαινόμενο και ενδεχομένως η πιο παλιά από τις τέχνες του ανθρώπου, αφού ιστορικές και εθνογραφικές μελέτες έχουν δείξει ότι απαντά σ' όλους σχεδόν τους πολιτισμούς και λαούς της γης.

Δεν υπάρχει, όμως, κανένας λαός στην ιστορία της ανθρωπότητας που να τίμησε και να έδωσε τόση αξία στο χορό όπως οι Έλληνες. Οι Αρχαίοι Έλληνες ταύτισαν ποιητικά τη γένεσή του με τη δημιουργία του σύμπαντος και απέδωσαν την πατρότητά του στους θεούς.

Κατά τον Ευριπίδη όλη η γη χορεύει έναν ατέρμονο χορό, ενώ κατά τον Λουκιανό η κίνηση των αστεριών και η μεταξύ τους τάξη και αρμονία αποτελούν τις πηγές έμπνευσης του χορού.

Ο Πλάτων αποδίδει την αιτία δημιουργίας του χορού στην ανάγκη του ανθρώπου να εκφράσει τα αισθήματά του και ιδιαίτερα τη χαρά και την ψυχική ευφορία.

B. ΤΟ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1. Γεωγραφικά στοιχεία

Εκεί, στα νοτιοανατολικά της Ευρώπης, στη μέση της ανατολικής Μεσογείου ανάμεσα στην Ευρώπη, την Ασία και την Αφρική βρίσκεται η Κρήτη. Αγκαλιασμένη ολόγυρα από δύο πέλαγα, το Κρητικό και το Λιβυκό, η Μεγαλόνησος αποτελεί χιλιάδες χρόνια τώρα σταθμό και καταφύγιο όλων των λαών αλλά και ανεκτίμητο λάφυρο πολλών κατακτητών.

*Είναι καμάρι των λαών, της γης το δακτυλίδι
σ' Ασία, Ευρώπη κι Αφρική κέντρο 'ναι και στολίδι.*

Η Κρήτη είναι ορεινό νησί με τρεις οροσειρές στο εσωτερικό της, τα Λευκά Όρη ή Μαδάρες στον Νομό Χανίων, τα όρη Ίδη ή Ψηλορείτη στους Νομούς Ρεθύμνου και Ηρακλείου και τα όρη Δίκτη ή Λασιθιώτικα Βουνά στον Νομό Λασιθίου.

Οι περήφανες οροσειρές, τα δαντελωτά ακρογιάλια, κυρίως στο ορεινό τμήμα της, καθώς και οι εύφορες πεδιάδες, έκαναν την Κρήτη, όπως λένε οι ντόπιοι, «του παράδεισου τόπο». Σήμερα η Κρήτη διαιρείται στους Νομούς Χανίων, Ρεθύμνης, Ηρακλείου και Λασιθίου.

2. Ιστορικά στοιχεία

(Αρχή Μινωικού Πολιτισμού - Χρονολογικό σχήμα - Γνωρίσματα)

Το επίθετο «Μινωικός» χρησιμοποιείται από τις αρχές του αιώνα για να ορίσει τον πολιτισμό που αναπτύχθηκε στην Κρήτη κατά την εποχή του χαλκού. Καλύπτει περίπου ιστορία δύο χιλιετιών (3000-1000 π.Χ.). Θεωρείται από τους αρχαιολόγους ως ο σημαντικότερος πολιτισμός της Χαλκοκρατίας στον Ελλαδικό χώρο.

Τη χρονολόγηση του Μινωικού πολιτισμού οφείλουμε στον πρώτο μεγάλο μελετητή του, τον Άρθουρ Έβανς. Ο Εγγλέζος αρχαιολόγος είχε παρατηρήσει επί σειρά ετών διάφορες σφραγίδες, γνωστές στην εποχή του σαν «νησιώτικοι λίθοι». Έπειτα από εκτεταμένες έρευνες και παρατηρήσεις κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι λίθοι αυτοί πιθανότατα προέρχονταν από το νησί της Κρήτης. Το 1900, ανέλαβε να εξερευνήσει τα μυστικά του κρητικού πολιτισμού. Η τύχη ήταν με το μέρος του. Αποδείχτηκαν περίτρανα, από τα αρχαιολογικά ευρήματα, οι θεωρίες του περί προελληνικής γραφής, ενώ παράλληλα ανακαλύφθηκε το κέντρο ενός μεγάλου πολιτισμού, του Μινωικού, τον οποίο είχε τραγουδήσει τόσο ο Όμηρος όσο και άλλοι αρχαίοι συγγραφείς.

Με βάση την εξέλιξη της κεραμικής στην Κρήτη και τη μελέτη των ανατολικών (αιγυπτιακών κυρίως) ευρημάτων στο νησί, καθώς και των κρητικών έργων που βρέθηκαν στην Αίγυπτο, ο Έβανς επιχείρησε να συνδυάσει την κρητική χρονολογία με την αιγυπτιακή. Πρότεινε έτσι ένα χρονολογικό σχήμα που περιλαμβάνει τρεις μεγάλες περιόδους, την Προμινωική (3400-2100 π.Χ.), την Μεσομινωική (2100-1580 π.Χ.) και την Υστερομινωική (1580-1200 π.Χ.). Κάθε περίοδος διαιρείται σε τρεις μικρότερες φάσεις. Την ύψιστη ακμή του Μινωικού πολιτισμού τοποθετεί ο Έβανς στη Μεσομινωική ΙΙΙ και την Υστερομινωική Ι.

Ένα νέο χρονολογικό σχήμα προτάθηκε από τον καθηγητή Ν. Πλάτωνα το 1958 στο 8^ο διεθνές συνέδριο Προϊστορίας και Πρωτοϊστορίας στο Αμβούργο. Το σχήμα τούτο στηρίζεται σε εντελώς άλλη βάση. Δηλαδή, στους κύριους σταθμούς της ζωής των μινωικών ανακτόρων της Κνωσού. Υποθέτει δηλαδή ο Πλάτων ότι τα πρώτα ανάκτορα κτίστηκαν γύρω στο 2000 π.Χ., καταστράφηκαν το 1700 π.Χ. περίπου, ξανακτίστηκαν μεγαλύτερα και λαμπρότερα και καταστράφηκαν οριστικά γύρω στο 1400 π.Χ., πιθανότατα από τρομακτική έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας. Έτσι, το νέο χρονολογικό σχήμα, που τείνει να επικρατήσει γενικά, εισάγει νέες χρονολογίες και περιόδους.

Υποθέτει ότι η Νεολιθική περίοδος στην Κρήτη λήγει το 2600 π.Χ. περίπου και ακολουθούν: Προανακτορική περίοδος (2600 π.Χ.), Παλαιοανακτορική περίοδος (2000-1700 π.Χ.), Νεοανακτορική περίοδος (1700-1400 π.Χ.) και Μετανακτορική περίοδος (1400-1100 π.Χ.).

3. Ο Μινωικός Πολιτισμός

α. Γενικά

Το μεγάλο καμάρι και η δόξα της Κρήτης είναι ο Μινωικός Πολιτισμός, ο σημαντικότερος από τους πολιτισμούς της Χαλκοκρατίας στον Ελλαδικό χώρο. Ο λαμπρός αυτός πολιτισμός έμεινε για χιλιάδες χρόνια θαμμένος μέσα στη γη. Ως τα τέλη του περασμένου αιώνα δε γνωρίζουμε τίποτα το συγκεκριμένο για την προϊστορική Κρήτη. Ένα μεγάλο πλήθος από μυθικές διηγήσεις που διασώζουν οι αρχαίοι Έλληνες και Λατίνοι συγγραφείς, διατηρούσε ζωντανή την ανάμνηση ενός λαμπρού τοπικού μονάρχη του Μίνωα¹, γιου και μαθητή του μεγάλου θεού Δία, που κι ο ίδιος ήταν Κρητηγεννής. Η χώρα του, η χώρα της ευνομίας και ευδαιμονίας, ήταν θαυμαστή για τις εκατό πόλεις της, ανάμεσα στις οποίες ιδιαίτερη φήμη είχε η Κνωσός.

Η αγέρωχη υπερηφάνεια του Μίνωα και η καλλιτεχνική μεγαλοφυΐα του Δαίδαλου ύψωσαν στην πόλη αυτή έργα τέχνης μοναδικά και ασύγκριτα. Το ναυτικό κράτος του Μίνωα επεκτάθηκε και στα νησιά αλλά και στην Αττική που πλήρωνε μάλιστα βαρύτερο φόρο αίματος στον Κρητικό Μινώταυρο², ώσπου να την απαλλάξει ο μεγάλος ήρωάς της, ο Θησέας. Όλα αυτά αλλά και άλλα πολλά, ένα αληθινό νεφέλωμα από μύθους, ήταν ο απόηχος μιας χρυσής εποχής, της Μινωικής εποχής.

Οι ανασκαφές ήρθαν να ζωντανέψουν τους μύθους και να αποδείξουν την αλήθεια της προφορικής παράδοσης.

¹ Στη Φοινίκη κυβερνούσε ο Αγήνορας που είχε μια όμορφη κόρη, την Ευρώπη. Ο Δίας την είδε και την ερωτεύτηκε. Αφού μεταμορφώθηκε σε ταύρο, την έβαλε στην ράχη του και την πήγε στην πόλη Γόρτυνα της Κρήτης. Στις όχθες του ποταμού Ληθαίου κάτω από έναν πλάτανο έσμιξε μαζί της και η Ευρώπη έμεινε έγκυος. Αργότερα γεννήθηκε ο ημίθεος Μίνωας.

² Ο Μίνωας, σε κάποια δέησή του προς τον Ποσειδώνα ζήτησε από το θεό να παρουσιαστεί ταύρος από τη θάλασσα για να τον θυσιάσει σ' αυτόν. Πράγματι ένας ωραίος άσπρος ταύρος βγήκε από τα βάθη της θάλασσας. Ο Μίνωας όμως δεν θέλησε να τον θυσιάσει και στη θέση του θυσίασε έναν άλλο ταύρο μεγαλύτερο. Ο Ποσειδώνας οργίστηκε για την ασεβή πράξη του Μίνωα και έκανε τη γυναίκα του Μίνωα, Πασιφάη, να ερωτευτεί αυτό το ζώο. Από την ένωση της Πασιφάης με τον ταύρο γεννήθηκε ένας τέρας ο Μινώταυρος που έτρωγε ανθρώπους. Ο Μίνωας τον έκλεισε στον λαβύρινθο και του έδινε για τροφή τους καταδίκους του βασιλείου του, μέχρι που τον σκότωσε ο Θησέας.

β. Τα κυριότερα κέντρα του Μινωικού Πολιτισμού

Τα μεγαλύτερα και ένδοξα κέντρα του Μινωικού πολιτισμού βρίσκονται στο κεντρικό και ανατολικό τμήμα της Κρήτης και μάλιστα στις βόρειες ακτές. Το δεσπόζον κέντρο, η ψυχή του πολιτισμού της Μινωικής Κρήτης, είναι η Κνωσός, κοντά στο σημερινό Ηράκλειο.

Το ανάκτορο της Κνωσού έσφυζε κυριολεκτικά από ζωή. Η κίνηση ήταν αδιάκοπη επάνω στους πλακόστρωτους δρόμους που έφταναν από το λιμάνι έως τη βόρεια είσοδο ή από τον νότο ως τις κλιμακωτές στοές και τις ράμπες που οδηγούσαν στη δυτική αυλή.

Στη Κνωσό βασίλευε ο Μίνωας, δίκαιος και σοφός άρχοντας, εξαιτίας του οποίου το ανάκτορο της Κνωσού γνώρισε ιδιαίτερη ανάπτυξη.

Ισχυρό επίσης κέντρο που δεσπόζει στην πεδιάδα της Μεσσαράς, είναι η Φαιστός. Η παράδοση θεωρεί βασιλιά της Φαιστού τον Ροδάμανθου, αδερφό του Μίνωα. Ένας τρίτος αδερφός, ο Σαρπηδόνας, βασίλευε σε άλλο κέντρο, στο ανάκτορο των Μαλίων, 40 χλμ ανατολικά της Κνωσού. Η αρχαία ονομασία του κέντρου αυτού μας είναι άγνωστη. Το ανάκτορο των Μαλίων φαινόταν καθαρά επαρχιακό σε σχέση με τα ανάκτορα της Κνωσού και της Φαιστού, όχι όμως και το ανάκτορο της Ζάκρου στο ανατολικό άκρο της Κρήτης.

Η Ζάκρος ήταν ένα μεγάλο και σημαντικό για τον πλούτο και τη δύναμή του μινωικό κέντρο, σε θέση σημαντικότερη για τη σύνδεση της Κρήτης με την Αίγυπτο και την Ανατολή.

Σε όλα τα παραπάνω κέντρα δέσποζαν μεγάλα και επιβλητικά ανακτορικά συγκροτήματα.

Παράλληλα, έχουν επισημανθεί και ανασκαφεί πολλοί μινωικοί οικισμοί, επαύλεις και αγροικίες, λατρευτικά σπήλαια και ιερά κορυφής, τάφοι και νεκροταφεία. Η εικόνα των αρχαιολογικών χώρων, στο χάρτη της Μινωικής Κρήτης, παρουσιάζει μεγάλη πύκνωση στο κεντρικό και ανατολικό τμήμα της νήσου και μάλιστα στα βόρεια παράλια. Αυτό δεν είναι τυχαίο αφού οι νότιες ακτές ήταν και τότε απότομες χωρίς μεγάλα λιμάνια και όρμους.

Στη δυτική Κρήτη δεν έχουμε πολλά μινωικά κέντρα, τουλάχιστον από όσα σήμερα γνωρίζουμε. Οι τελευταίες έρευνες, πάντως, έφεραν στο φως αρκετά και σημαντικά ευρήματα και στη δυτική περιοχή της Κρήτης.

γ. Παράγοντες που συντέειναν στη μεγάλη πολιτισμική ακμή της Μινωικής Κρήτης

Οι γεωπολιτικές συνθήκες και η θέση της Κρήτης, σε συνδυασμό με άλλες παραμέτρους, αποτέλεσαν ευλογία των θεών και προίκα της φύσης για το νησί. Συνετέλεσαν δε στην ανάπτυξη σπουδαίας μορφής ζωής στην αρχαιότητα καθώς και στην ανάπτυξη υψηλών επιπέδων πολιτισμού την Μινωική περίοδο και κυρίως από το 2000 π.Χ. έως το 1450 π.Χ.

Η νέα αυτή πρωτόγνωρη για την Κρήτη πολιτισμική ακμή δημιουργήθηκε κάτω από τις ακόλουθες πιθανές ιστορικές, πολιτικές και κοινωνικές συνθήκες:

α) Αναπτύσσονται στις πόλεις της κεντρικής Κρήτης ισχυροί τοπάρχες, γόννοι των αρχαίων μεγάλων γενών, μικροί τοπικοί βασιλείς.

β) Οι σχέσεις των βασιλέων αυτών μεταξύ τους πρέπει να ήταν ειρηνικές κατά την περίοδο αυτή. Μόνο στην ειρήνη και στη συνεργασία θα μπορούσε να στηριχτεί μια μακρόχρονη, αδιάκοπη και δυναμική πολιτιστική δημιουργία. Η ειρήνη αυτή θα επικρατήσει έπειτα από μεγάλη σειρά εσωτερικών αναστατώσεων και εμφυλίων πολέμων.

γ) Η ειρήνη και η συνεργασία των Κρητικών ηγεμόνων είναι ίσως αποτέλεσμα εξωτερικών κινδύνων και φανερών απειλών. Μετακινήσεις λαών και εγκαταστάσεις νέων φύλων στις περιοχές του Αιγαίου και στα μικρασιατικά παράλια φόβισαν ίσως τους αρχηγούς των κρητικών πόλεων και τους οδήγησαν σε μια πολιτική ενότητας και συνεργασίας. Έτσι, θα μπορούσαν να αναχαιτίσουν ενδεχόμενη προσπάθεια εισβολής και εγκατάσταση ξένων στοιχείων στο νησί.

δ) Δεν είμαστε βέβαιοι αν οι βασιλείς των κρητικών πόλεων ήταν υποτελείς στον δυνάστη της Κνωσού, που ήταν αναμφισβήτητα ο κύριος της μεγαλύτερης και ισχυρότερης πόλης. Το πιο πιθανό, όμως, είναι ότι ο βασιλιάς της Κνωσού ήταν απλώς ο πρώτος μεταξύ ίσων (*primus inter pares*).

ε) Έχουμε πολλές ενδείξεις και είμαστε υποχρεωμένοι να δεχτούμε ότι στις κρητικές πόλεις της εποχής αυτής υπάρχει ήδη οργανωμένη κοινωνική ιεραρχία, με σαφή διάκριση των τάξεων. Οποσδήποτε, είναι βέβαιο, ότι υπάρχουν και πολυάριθμοι δούλοι. Η εκτέλεση άλλωστε μεγάλων και δύσκολων τεχνικών έργων στις κρητικές πόλεις, αποδεικνύει έμμεσα την ύπαρξη μεγάλης δουλικής τάξης.

στ) Η οικονομία της Κρήτης την εποχή αυτή βρίσκεται σε μεγάλη ακμή. Χωρίς αμφιβολία το κρητικό εμπόριο είναι το ισχυρότερο στην ανατολική Μεσόγειο. Το μινωικό κράτος στηρίζεται στην κυριαρχία των θαλασσών. Οι αρχαίοι ιστορικοί αναφέρονται συχνά στη «μινωική θαλασσοκρατία». Ο Θουκυδίδης γνωρίζει ότι ο Μίνωας, ο αρχαιότερος βασιλιάς στον ελληνικό χώρο, απέκτησε ισχυρό ναυτικό, με το οποίο κυριάρχησε στα νησιά, ίδρυσε αποικίες και πάταξε την πειρατεία για να καρπώνεται αποκλειστικά τους φόρους.

Η μινωική θαλασσοκρατία εξασφαλίζει μεγάλες πηγές πλούτου στην Κρήτη. Ιδιαίτερη εμπορική σημασία είχαν πάντοτε τα φάρμακα και τα αιθέρια έλαια που

έβγαιναν από τα βότανα της Κρήτης, καθώς και από το μυρωδάτο ξύλο του κρητικού κυπαρισσιού.

ζ) Χαρακτηριστικό γνώρισμα του Μινωικού Πολιτισμού, που μας εντυπωσιάζει αληθινά, είναι η μεγάλη ελευθερία των γυναικών και ύπαρξη γυναικείας αριστοκρατίας. Στη Μινωική Κρήτη οι γυναίκες συμμετέχουν ενεργά και ισότιμα με τους άνδρες σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής. Έχουν την πρώτη θέση στις γιορτές και στα θεάματα, όπου μάλιστα πολλές κυρίες φτάνουν με φορεία που τα σηκώνουν υπηρέτες, παίρνουν μέρος σε λατρευτικές εκδηλώσεις και επικίνδυνα αγωνίσματα, ακόμη και σε κυνηγετικές εξορμήσεις μαζί με τους άνδρες.

Η ισοτιμία αυτή με τους άνδρες δηλώνει μία ανώτερη αντίληψη και ποιότητα ζωής.

Γ. Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙ ΧΟΡΟΙ ΣΤΗ ΜΙΝΩΙΚΗ ΚΡΗΤΗ

1. Η έννοια του χορού στην Αρχαία Ελλάδα

Για τον Έλληνα της Αρχαίας Ελλάδας, η ποίηση, η μουσική και ο χορός αποτελούσαν την τριπλή όψη μιας ενιαίας τέχνης, που την ονόμασαν μουσική, την τέχνη των Μουσών. Ο Έλληνας χόρευε την ποίηση, ερμηνεύοντας με ρυθμικές κινήσεις του σώματος στίχους που απήγγειλλε ή τραγουδούσε κάποιος άλλος. Ο όρος όρχησις σήμαινε ό,τι και οι όροι ορχούμαι, χορεία και χορός - ο τελευταίος με τη μεταγενέστερη σημασία του.

Ο χορός για τους αρχαίους Έλληνες είχε πρώτιστα θρησκευτικό και κοινωνικό περιεχόμενο, όπως βλέπουμε, στις διάφορες εκδηλώσεις της λατρευτικής και κοινωνικής ζωής. Θεωρούσαν το χορό ιδανική ολοκλήρωση του σώματος και του πνεύματος γι' αυτό και τον αξιολόγησαν ως το κυριότερο μέσο διαπαιδαγώγησης των νέων.

Ο Πλάτων διακρίνει δύο κατηγορίες για τις «εν χρήσει» ορχήσεις της εποχής του: την «πυρρίχην», στην οποία κατέτασσε χορούς με πολεμικό χαρακτήρα και την «εμμέλειαν», στην οποία κατέτασσε χορούς με θρησκευτικό και κοινωνικό περιεχόμενο. Απέρριπτε την «βάκχειαν», γιατί περιείχε άσεμνες και ασελγείς κινήσεις, αναθέτοντας την εκτέλεσή της σε δούλους και έμμισθους ξένους, με τον ισχυρισμό ότι ο φρόνιμος και καλός Αθηναίος πολίτης πρέπει να γνωρίζει τα φαύλα και τα γελοία αλλά να μην τα εκτελεί. Τις ίδιες απόψεις με τον Πλάτωνα εξέφρασε και ο Αριστοτέλης.

2. Γενικά για τον χορό στη Μινωική Κρήτη.

Οι Μινωίτες ήταν ευτυχισμένοι άνθρωποι και απολάμβαναν όλες τις χαρές της ζωής και τις ομορφιές της φύσης. Πληροφορίες για τις λεπτές πτυχές και την ποιότητα ζωής των Μινωιτών αντλούμε από διάφορες πηγές. Παραστάσεις απ' το λιομάζωμα και το θερισμό ως τις τελετουργίες, τους αγώνες, τα αγωνίσματα και τα δημόσια θεάματα συναντούμε σε μνημεία, έργα τέχνης, τοιχογραφίες, σφραγιδόλιθους, χρυσά αντικείμενα, βάζα κ.α. Όλα αυτά Δε μπορεί παρά να αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα της καθημερινής ζωής των Μινωιτών, δημόσιας και ιδιωτικής.

Ιδιαίτερη αγάπη φαίνεται ότι είχαν οι Μινωίτες στους χορούς. Αυτό μαρτυρείται από ειδώλια, τοιχογραφίες και αγγεία που βρέθηκαν στις ανασκαφές και τοποθετούν το χορό χρονολογικά από το 2600 π.Χ. έως το 1400 π.Χ.

Φαίνεται ότι ο χορός ήταν μια συνηθισμένη ιεροπραξία κι αποτελούσε αναπόσπαστο στοιχείο της τελετουργίας στη Μινωική Κρήτη.

3. Η σχέση της μινωικής θρησκείας με τη μουσική και το χορό

«Μόνον ο Μινωικός πολιτισμός παρουσιάζεται άνευ ναών, άνευ αγαλμάτων, άνευ αναγλύφων, άνευ οιασδήποτε μνημειώδους απεικονίσεως της θεότητας, αν εξαιρέσουμε μερικές περιπτώσεις», παρατηρεί ο Σπ. Μαρινάτος. Αυτό, βεβαίως, Δε σημαίνει ότι δεν υπήρχε θρησκεία και θρησκευτική ζωή στη Μινωική Κρήτη. Απλώς, είχε διαφορετικό χαρακτήρα.

Είναι βέβαιο ότι στο νησί της Κρήτης λατρευόταν μια πανάρχαια θεότητα της φύσης και της βλάστησης, των όρεων, του κυνηγιού, της θάλασσας, των ζώων και των φυτών. Η λατρεία της συνδυαζόταν με χορούς, αγώνες και άλλες λατρευτικές εκδηλώσεις.

Η μεγάλη θεότητα στη Μινωική Κρήτη είναι η ίδια η Φύση, η Μεγάλη Μητέρα και Μεγάλη Θεά. Οι ερευνητές την αποκαλούν έτσι, πιστεύοντας ότι αντιπροσώπευε όλα τα στάδια της ζωής του ανθρώπου. Ιδιαίτερα της αποδίδεται η ιδιότητα της θεάς των σπορ και του χορού με απεριόριστες εξουσίες στη γη, τον ουρανό και τη θάλασσα.

Η βλάστηση προσωποποιείται από θνήσκοντα νεαρό θεό, ενώ μια τρίτη θνήσκουσα θεότητα είναι η νεαρή θεά, η Κόρη. Η σχέση των δύο πρώτων είναι μητρική και ταυτόχρονα ερωτική και των δύο νεαρών θεών αδελφική.

Η Μεγάλη Μητέρα άλλοτε εικονίζεται σε κορυφή βουνού ανάμεσα σε λιοντάρια, ως «Ορεία Μήτηρ» και «Πότνια Θηρών», άλλοτε ως «Θεά των Όφεων», του ιερού δέντρου, των πουλιών ή των λουλουδιών. Άλλοτε πάλι παρουσιάζεται ως πολεμική θεότητα με ασπίδα και ξίφος και άλλοτε ως θαλάσσια θεότητα που ταξιδεύει μέσα σε ιερό πλοίο.

Εκτός από τις ανθρωπόμορφες αυτές θεότητες εμφανίζονται συχνά λατρευτικές παραστάσεις της Μινωικής Κρήτης διάφορα ζώα (κυρίως πίθηκοι) ή όντα φανταστικά, συχνά με σώμα ανθρώπου και κεφάλι ζώου ή πτηνού. Πολύ χαρακτηριστικό πτηνό της μινωικής θρησκείας είναι ο «γρυψ», που κοσμεί την αίθουσα του θρόνου του Μίνωα. Έχει σώμα λιονταριού, φτερά και κεφάλι πτηνού. Αποδεικνύεται και πάλι η επίδραση της αιγυπτιακής λατρείας στη λατρεία της Μινωικής Κρήτης.

Η μινωική λατρεία γίνεται στο ύπαιθρο, στις κορυφές των βουνών, σε σπήλαια, καθώς και σε μικρά οικιακά ιερά ή σε ιδιαίτερους χώρους των ανακτόρων.

Τα σύμβολα της μινωικής λατρείας είναι πολλά: το ιερό δέντρο, πολλές φορές είναι η ελιά, τα ιερά κέρατα, ο διπλός πέλεκυς (που στη αρχαία λυδική γλώσσα, πιθανώς και στην κρητική ισχύει το «λάβρυς», και ίσως από αυτή τη λέξη να προήλθε η ονομασία «λαβύρινθος»), το ιερό πλοίο και ακόμα ο σταυρός στις ποικίλες μορφές του που καμία σχέση δεν έχει με τον χριστιανικό σταυρό που είναι το σύμβολο του μαρτυρίου.

Αναπόσπαστο στοιχείο της τελετουργίας στη Μινωική Κρήτη ήταν ο χορός. Φαίνεται ότι ο χορός ήταν μια συνηθισμένη ιεροπραξία που γινόταν για την επίκληση

της θεότητας. Συνήθως εικονίζονται γυναίκες να χορεύουν με υψωμένα τα χέρια, βηματίζοντας πάνω στα ιερά πεζοδρόμια, ντυμένες πλούσια με κοσμήματα και ίσως ειδικές περούκες. Η κίνηση της επίκλησης είναι συνήθως τα υψωμένα χέρια. Η θεότητα ή η ιέρεια που την υποδύεται εμφανίζεται το ίδιο πλούσια ντυμένη με το ένα χέρι στο κεφάλι και το άλλο προς τα κάτω. Στο κεφάλι φοράει υψηλό πίο ή τιάρα που στολίζεται από φίδι ή πουλί.

Η «επιφάνεια» αυτής της θεότητας, με κάποιο τρόπο τεχνητό ή νοητό, δημιουργούσε κάποια εκτυφλωτική λάμψη ώστε οι πιστοί, για να προστατευθούν από το θάμβος, έφεραν το χέρι στο μέτωπο. Πρόκειται για την κίνηση του «αποσκοπείν», μια κίνηση που διατηρήθηκε μέχρι και τα ελληνικά χρόνια.

Συνήθεις ήταν κατά τις ημέρες των γιορτών οι πομπές ιερέων, μουσικών και άλλων προσώπων συνδεομένων προς τη λατρεία. Πομπή σχετική με την αγροτική λατρεία είναι αυτή που εικονίζεται «στο αγγείο των θεριστών» που βρέθηκε στην Αγία Τριάδα. Εκεί αποδίδεται μια καθαρά αγροτική πομπή, με ομάδα αγροτών που τραγουδούν και έχουν οδηγό άνδρα με σείστρο, ενώ ηλικιωμένος άρχοντας-ιερέας ηγείται όλων, φορώντας τον τελετουργικό μανδύα. Οι άνδρες βαδίζουν ανά δύο, ο δε ρυθμός της πορείας είναι ταχύς, έχει δε κανείς την εντύπωση ότι τα άτομα της πομπής είναι εργάτες που μεταβαίνουν στους αγρούς ή επιστρέφουν.

Πιθανή μοιάζει η ύπαρξη θαλάσσιων εορτών και λατρευτικών μεταβάσεων σε παραθαλάσσια ιερά ή σε ιερά γειτονικών νησιών. Είναι χαρακτηριστικό ότι μια προελληνική θεά της βλάστησης, η Αριάδνη, απήχθη και πέθανε στη νήσο Δία, σύμφωνα με τον Όμηρο.

Από εικονιστικές παραστάσεις βλέπουμε επίσης θεά ή ιέρεια που ταξιδεύει μέσα σε πλοίο όπου υπάρχει και ιερό δέντρο, σύμβολο της βλάστησης. Αρκετά ευρήματα της Μινωικής τέχνης δείχνουν παρόμοιες δραστηριότητες.

Σε μια παλαιοανακτορική οπωροδόχη από τη Φαιστό απεικονίζονται δύο γυναικείες μορφές οι οποίες χορεύουν προς τιμήν της θεάς, η οποία κρατεί άνθη στα χέρια. Τέσσερις ανδρικές μορφές με τα χέρια στους ώμους χορεύουν ιερό κυκλικό χορό όπως εικονίζεται σε πήλινο ομοίωμα από τάφο του Καμηλάρη. Η ιερότητα της παράστασης αποδεικνύεται από την παρουσία κεράτων στη βάση του ομοιώματος.

Πήλινο αγγείο από το Παλαίκαστρο απεικονίζει κάτι παρόμοιο. Τρεις γυναίκες με τεντωμένα χέρια και λαβή από τους ώμους χορεύουν γύρω από μουσικό που παίζει επτάχορδη λύρα.

Χοροί ιερειών γινόταν και στα ιερά άλση των ελαιών που απλωνόταν γύρω από το ανάκτορο, όπως δείχνει τοιχογραφία από την Κνωσό.

Πιθανό λατρευτικό χαρακτήρα έχει και η παράσταση μιας χορεύτριας της οποίας στροβιλίζονται οι «πλόκαμοι» σε τοιχογραφία του «μεγάρου της βασίλισσας».

Φαίνεται ότι οι χοροί αυτοί συνδεόταν ιδιαιτέρως με τα Θεοφάνεια, γιατί ακριβώς με το χορό έφταναν σε έκσταση οι λάτρες και οραματιζόταν την αιφνίδια εμφάνιση της θεότητας.

4. Τα ταυροκαθάψια ως χορευτική εκδήλωση

Ενώ ακροβασία και χορός στις μέρες μας θεωρούνται διαφορετικές δραστηριότητες, κατά την αρχαιότητα δεν υπήρχε σαφής διάκριση μεταξύ τους. Και τα δύο εκτελούνταν ρυθμικά με μουσική και εμπλούτιζαν τη διασκέδαση με επιπλέον θέαμα και δημιουργία ατμόσφαιρας.

Σε τι να διαφέρουν άραγε οι σημερινές φιγούρες, τα πηδήματα και οι στροβιλισμοί των χορευτών, που υλοποιούν σε κατάσταση έκστασης και ψυχικής ευφορίας, όταν βγουν στο κέφι ή μερακλωθούν όπως λέμε;

Από τον Αθήναιο πληροφορούμαστε ότι οι ακροβασίες της εποχής τους, πήγαζαν από τους κρητικούς χορούς που και τα δύο ήταν έμφυτα στο χαρακτήρα των Κρητικών. Οι δραστηριότητες όμως αυτές απαιτούν επιδεξιότητα, ευλυγισία, μεγάλη και σκληρή πρακτική εξάσκηση, αντοχή. Ενισχύεται έτσι η εκδοχή ότι οι συμμετέχοντες σ' αυτές τις δραστηριότητες πρέπει να ήταν επαγγελματίες, όπως συνέβαινε και στους Αιγυπτιακούς ναούς. Η πιθανότητα να υπήρχαν επαγγελματίες ακροβάτες, δεν αποκλείει την ύπαρξη ερασιτεχνών χορευτών και ακροβατών με προέλευση από μη αριστοκρατικές τάξεις, που χόρευαν στους διάφορους βωμούς για τελετουργικούς σκοπούς.

Φαίνεται ότι οι Μινωίτες αγαπούσαν ιδιαίτερα τα ακροβατικά και επικίνδυνα αγωνίσματα, κορύφωμα των οποίων ήταν οι ταυροπαιδιές ή ταυροκαθάψια όπως συνήθως λέγονται. Τα ταυροκαθάψια είναι η πλέον συνηθισμένη απεικόνιση από όλες τις άλλες φυσικές δραστηριότητες στα έργα τέχνης της Μινωικής Κρήτης. Εύκολα καταλήγει κανείς στο συμπέρασμα ότι το σπορ αυτό κατείχε εξέχουσα θέση στη συνείδηση των Μινωιτών.

Πρόκειται για αγώνισμα ιδιαίτερα θεαματικό και επικίνδυνο. Ο αθλητής άρπαζε τον επερχόμενο ταύρο από τα κέρατα και με την ώθηση προς τα πάνω που του έδινε το ζώο πραγματοποιούσε τούμπα και προσγειωνόταν στην πλάτη του ταύρου για να πηδήσει στη συνέχεια κάτω στο έδαφος.

Ήταν πολύ δύσκολο και επικίνδυνο αγώνισμα το οποίο μεταξύ των άλλων απαιτούσε τόλμη, ευκαμψία και επιδεξιότητα. Χωρίς αμφιβολία το τολμηρό τούτο αγώνισμα θα αποτελούσε μέρος λατρευτικής εκδήλωσης όπως δέχονται οι ειδικοί.

Μερικοί ερευνητές αναφερόμενοι στις ταυροκαθαψίες της Μινωικής Κρήτης τις παρομοιάζουν με τις σημερινές ταυρομαχίες. Η αλήθεια είναι ότι οι δύο αυτές δραστηριότητες είναι τελείως διαφορετικές. Οι ταυρομαχίες τελειώνουν με την εξόντωση του ζώου, ενώ στις ταυροκαθαψίες ο μόνος που κινδυνεύει είναι ο αθλητής.

Το πρόβλημα του χώρου της τέλεσης των ταυροκαθαψιών φαίνεται ότι δεν έχει λυθεί ακόμα. Υπάρχουν δύο απόψεις σχετικά με το θέμα αυτό. Μερικοί πιστεύουν ότι τα ταυροκαθάψια τελούνταν έξω από το παλάτι σ' έναν ειδικά διαμορφωμένο χώρο. Άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι η κεντρική αυλή των Μινωικών παλατιών ήταν ο τόπος που γινόταν το επικίνδυνο αυτό αγώνισμα. Πάντως, το βέβαιο είναι ότι στην κεντρική αυλή των Μινωικών παλατιών γινόταν όλοι οι αγώνες πυγμαχίας, πάλης, επίδειξης ακροβασιών καθώς και χοροί θρησκευτικού χαρακτήρα.

Ο Στ. Αλεξίου πιστεύει ότι στα κρητικά ταυροκαθάψια έπαιρναν μέρος νέοι και νέες από όλη την Ελλάδα. Επιχειρεί έτσι να δώσει υπόσταση στο γνωστό μύθο του Μινώταυρου, στον οποίο η Αθήνα έστελνε κάθε χρόνο βορά επτά νέους και επτά νέες.

Κατά την παράδοση ο γιος του Μίνωα, Ανδρόγεωσ, πήγε στην Αθήνα την εποχή του Αιγαία νικώντας εκεί όλους τους αντιπάλους του στους αγώνες. Μετά την Αθήνα ο Ανδρόγεωσ αποφάσισε να πάει στη Θήβα για να πάρει μέρος σε άλλους αγώνες αλλά δολοφονήθηκε πριν πάει εκεί από τους νικημένους του αντιπάλους (στα Παναθήναια). Σε απάντηση αυτής της δολοφονίας, ο Μίνωας πολιορκήσε την Αθήνα, λύνοντας στη συνέχεια την πολιορκία υπό την προϋπόθεση ότι οι Αθηναίοι θα του έστελναν ως φόρο κάθε χρόνο επτά νέους και επτά νέες για τροφή στο Μινώταυρο. Ως γνωστόν την Αθήνα απάλλαξε από το φοβερό αυτό φόρο ο Θησέας, ο οποίος σκότωσε το Μινώταυρο με τη βοήθεια της Αριάδνης.

5. Άλλα είδη χορών στη Μινωική Κρήτη

α. Ο πολεμικός χορός των Κουρητών

Ο μύθος για την προέλευση αυτού του χορού περιγράφει το θορυβώδη χορό των Κουρητών, μιας φυλής του κρητικού λαού. Οι Κουρήτες χόρευαν έναν ελεύθερο πηδηχτό χορό που συνοδευόταν από θορύβους και κραυγές. Τέτοιου είδους χοροί είχαν σκοπό κατά πρώτο λόγο να επισπεύσουν τη γονιμότητα της φύσης, ώστε να επιφέρουν μια καλή παραγωγικότητα. Έκαναν ψηλά πηδήματα και έντονες χειρονομίες, συμβολίζοντας την επαφή με τη γη, πατώντας δυνατά και προσκρούοντας, με την επιφάνεια της παλάμης επάνω στο έδαφος που χόρευαν. Κατά δεύτερο λόγο προσπαθούσαν να απομακρύνουν με δυνατούς θορύβους τις κακές δυνάμεις και τα κακά πνεύματα.

Όταν η φυλή των Κουρητών έμαθε τη χρήση των μεταλλικών αντικειμένων προστέθηκαν στο χορό και οι κρούσεις αυτών. Με τη χρήση όπλου άλλαξε ο χαρακτήρας του χορού σε πολεμικό, παρόλο που δεν έχει αποδειχθεί εάν ο χορός των Κουρητών είχε αρχικά πολεμικό χαρακτήρα.

Μία άλλη εκδοχή αποδίδει το όνομα του χορού στον κρητικής καταγωγής μυθικό ήρωα Πύρριχο που τον επινόησε και τον πρωτοχόρεψε. Κατά την εκδοχή του Louis Sechan, «Πυρρίχιος» είναι το υποκοριστικό του επιθέτου Πυρρός. Είναι δηλαδή ο πυρρίχιος, ο χορός ο κόκκινος, ο χορός των πολεμιστών που φορούσαν πυρρόχρωμες ενδυμασίες από το κόκκινο χρώμα του αίματος.

Κατά τον Πλάτωνα ο Πυρρίχιος έμοιαζε μ' έναν ένοπλο αγώνα όπου όλες οι κινήσεις της επίθεσης και της άμυνας παρουσιάζονται μιμητικά. Σε τι να διαφέρει άραγε η βάση του σημερινού κρητικού χορού «Μαλεβιζιώτη» ή «Καστρινού» όπου οι χορευτές κινούνται κατά ανάλογο τρόπο;

Ο Λουκιανός αναφέρει ότι όταν η Ρέα γέννησε τον Δία στην Κρήτη, για να τον προφυλάξει από τον Κρόνο που έτρωγε τα παιδιά του, παρέδωσε το βρέφος στους Κουρήτες -τους οποίους είχε η ίδια μυήσει στην τέχνη του χορού-. Αυτοί για να καλύψουν τα κλάματα του Δία και να τον προστατέψουν από τον Κρόνο, χόρευαν έναν χορό φωνάζοντας δυνατά και προκαλώντας θόρυβο με τα σπαθιά και τις ασπίδες τους. Έτσι, σε μια δαιμονική συγχορδία και προστατευτική πολυφωνία έπνιξαν το κλάμα του μικρού θεού.

Τελικά όταν ο Δίας έγινε κυρίαρχος του κόσμου, οι Κουρήτες έγιναν ιερείς του και στις λατρευτικές τους τελετουργίες ο χορός κατείχε σημαντικότερη θέση.

β. Ο χορός του Λαβύρινθου

Ο Πλούταρχος στο «Βίο του Θησέα» καθώς και διάφοροι άλλοι μελετητές και συγγραφείς αναφέρουν την παράδοση ενός χορού από την Κρήτη που λεγόταν «χορός του λαβύρινθου». Σ' αυτόν οι χορευτές πιάνονταν σφιχτά ο ένας μετά τον άλλο, θυμίζοντας διάταξη αρχαίας φάλαγγας, ώστε να σχηματίζουν ένα φίδι με ελικοειδής κινήσεις, συμβολίζοντας έτσι την πορεία μέσα στους δαιδαλώδεις διαδρόμους ενός λαβύρινθου.

Επειδή στη Μινωική τέχνη υπάρχουν πολλές αναπαραστάσεις ανδρών ή γυναικών με κεφάλια ή μάσκες ζώων, μερικοί μελετητές πιστεύουν ότι ο θρύλος του Μινώταυρου δημιουργήθηκε από έναν τελετουργικό χορό στον οποίο ο πρωτοχορευτής φορούσε μάσκα ταύρου, λόγω της ιερότητας του ζώου. Είναι πιθανό ότι ο πρωτοχορευτής ήταν ο ιερέας ή ο βασιλιάς ή ο πρώτος πρίγκιπας της Κνωσού.

Εκτός από τον ταύρο, το ιερό ζώο της μινωικής λατρείας, το φίδι, όπως φαίνεται από τις ανασκαφές, λατρευόταν και υπήρχε σαν θεότητα στην Κρήτη. Επομένως, είναι πιθανό ο χορός να σχετίζεται με το φίδι σαν θεότητα και ο λαβύρινθος να παρέμεινε σχέδιο χορού λόγω της θεότητας αυτής.

Ο χορός του λαβύρινθου ή χορός της Αριάδνης, όπως αναφέρεται από πολλούς μελετητές, ήταν πολυσύνθετος χορός στον οποίο οι χορευτές μιμούνταν τις κινήσεις του Ήλιου.

Πίστευαν ότι με τις πολύπλοκες και δύσκολες κινήσεις τους βοηθούσαν τον Ήλιο να διατρέξει την καθημερινή του διαδρομή χωρίς δυσκολία. Ο χορός υπήρχε και στην Αίγυπτο. Επειδή τόσο στην Κρήτη όσο και στη Ρώμη ο χορός είχε θρησκευτικό χαρακτήρα, υποστηρίχτηκε ότι η Κνωσός ήταν το μεγάλο κέντρο λατρείας του Ήλιου.

Πιστεύεται ότι το θέατρο που ανακάλυψε ο Έβανς στην Κνωσό, ήταν ο χώρος όπου χορευόταν ο «λαβύρινθος». Επιπλέον, ότι το στρώσιμο του δαπέδου ήταν από σκληρό μείγμα επίστρωσης ή πηλάσβεστο πάνω στο οποίο είχαν χαραχθεί πολύπλοκες βοηθητικές γραμμές, ως οδηγοί για τους χορευτές στις δύσκολες αναπτύξεις του.

Στο βιβλίο του «Ιστορία της Κρήτης» ο Θεοχάρης Δετοράκης αναφέρεται στον «Κνώσιο χορό» ως το χορό που εξιστόρησε ο Ήφαιστος στην ασπίδα του Αχιλλέα. Πιθανότατα αναφέρεται στο χορό του λαβύρινθου, σύμφωνα με την ομηρική περιγραφή που παραθέτει, η οποία αναφέρεται για τον ίδιο σκοπό και στα συγγράμματα άλλων μελετητών.

*«Ξόμπλιασε ακόμα ο κουτσοπόδαρος θεός και χοροστάσι,
όμοιο μ' εκείνο που 'χε ο Δαίδαλος της ομορφομαλλούσας
της Αριάδνης στην απλόχωρη Κνωσό παλιά φτιαγμένο.
Άγουροι εκεί κι ακριβαγόραστες παρθένες είχαν στήσει
χορό, κι ο ένας του άλλου εκρατούσανε πα στον αρμό τα χέρια.
Λινό αγανό εφορούσαν όλες τους, καλόφαντους εκείνοι*

*χιτώνες, απαλά που εγνάλιζαν με λάδι ποτισμένοι.
Φορούσαν όλες ανθοστέφανα στην κεφαλή, κι εκείνοι
χρυσά μαχαίρια που ανακρέμουνταν από λουριά ασημένια.
Κι όλοι τους πότε αντάμα εχόρευαν με πόδια μαθημένα
τόσο αλαφριά, σαν όντας κάθετοι και τον τροχό του βάζει
ο κανατάς, μπροστά, κοιτάζοντας αν εύκολα γυρίζει,
και πότε πάλε αράδες έτρεχαν η μια στην άλλη αντίκτρα.
Γύρω εστεκόταν και καμάρωνε τον όμορφο χορό τους
κόσμος πολύς· και πλάι τους κάθονταν βαρώντας την κιθάρα
ο θεός τραγουδιστής· κι ως άνοιγε το στόμα του να ψάλλει
εκεί στη μέση τούμπες άρχιζαν να κάνουν δυο ακροβάτες».*

(Όμηρος, Ιλιάδα Σ (590-606) Ν.Καζαντζάκη - Ι. Θ.Κακριδή)

Εξέλιξη του χορού λαβύρινθου αποτελεί πιθανότατα ο χορός «Γέρανος», ο οποίος χορευόταν στη Δήλο. Σύμφωνα με τον Πλούταρχο ο χορός αυτός αποδίδεται στον Θησέα, ο οποίος αφού σκότωσε το Μινώταυρο με τη βοήθεια της Αριάδνης, σταμάτησε στη Δήλο. Εκεί αφού έστησε ένα ομοίωμα της Αφροδίτης που του είχε δώσει η Αριάδνη, χόρεψε με τους νέους και τις νέες που είχε σώσει από το Μινώταυρο έναν χορό γύρω από τον Κερασφόρο βωμό του θεού Απόλλωνα.

Ο χορός αυτός περιελάμβανε αναδιπλώσεις, κυματισμούς, ελικοειδείς κινήσεις, σπειροειδείς κύκλους με εσωτερικό και εξωτερικό μέτωπο. Μπορούσε έτσι να θεωρηθεί σαν μια αναπαράσταση των κινήσεων του Θησέα στο λαβύρινθο της Κνωσού.

Οι επιστήμονες προσπάθησαν να εξηγήσουν το χορό αυτό σχετίζοντάς τον με το πουλί Γέρανο, όμως το πιθανότερο είναι να προέρχεται από τη γνωστή ρίζα «γερ-» που σημαίνει μαιανδρίζω, στριφογυρνώ όπως τα ποτάμια και τα φίδια.

Σύμφωνα με τον Ευστάθιο, Έλληνα σχολιαστή του 12 μ.Χ. αιώνα, υπάρχει αναμφισβήτητη σύνδεση του χορού Γέρανου με τον κρητικό χορό του Λαβύρινθου και με τον ομηρικό χορό από νέους και νέες (ο.π. Κνώσιος χορός). Πιστεύει ότι όλοι αυτοί οι χοροί εκτελούνταν ανάμικτοι (άνδρας-γυναίκα) εναλλάξ και ότι ο Θησέας ήταν ο πρώτος στην κλασική Ελλάδα που παρέλαβε από τους Κρήτες αυτή την ασυνήθιστη παράταξη των δύο φύλων σε κύκλο και εισήγαγε το σχηματισμό αυτό και στη ηπειρωτική Ελλάδα.

γ. Ο χορός «υπόρχημα»

Το «υπόρχημα» ήταν ένας συνδυασμός χορού και παντομίμας, τραγουδιού και ενόργανης γυμναστικής.

Σύμφωνα με τον Πωλ Φωρ, ο Θαλήτας, ένας κρητικός από την Έλυρο, κλήθηκε από τη Σπάρτη για να εξαγνίσει τους κατοίκους, θύματα μιας επιδημίας, με τη γοητευτική μουσική της χώρας του. Έφερε λοιπόν στη Σπάρτη, έναν ανάλαφρο χορό, το υπόρχημα, σχετικό με τη λατρεία του Κρόνου, των Τιτάνων, της Λητούς και του νεαρού Δία. Επίσης, μ' αυτή την ευκαιρία έφερε δύο μουσικά μέτρα, το κρητικό και τον παιάνα. Ονόμαζαν κρητικό τη διαδοχή ενός χρόνου μακρού, ενός βραχέος, ενός μακρού κ.ο.κ. και παιανικό μέτρο τον συνδυασμό τριών βραχέων χρόνων και ενός μακρού.

Το υπόρχημα χορευόταν από γυναίκες ή άνδρες με τη συνοδεία λύρας ή αυλού.

δ. Ο χορός ακροβατικός ή πηδηχτός

Ένας άλλος μινωικός χορός ήταν ο λεγόμενος ακροβατικός ή πηδηχτός. Χορευόταν στη μεγάλη κεντρική αυλή των μινωικών παλατιών. Το είδος αυτού του χορού πιθανότατα χορεύεται ακόμα και σήμερα σε διάφορα μέρη του νησιού. Δεν είναι τυχαίο ότι ο σύγχρονος κρητικός χορός Μαλεβιζιώτης ή Καστρινός συναντάται και με την ονομασία Πηδηχτός, όπως επίσης δεν θα είναι τυχαία και η ύπαρξη των σημερινών χορών Ανωγειανός Πηδηχτός και Εθιανός Πηδηχτός, με τη συγκεκριμένη ονομασία.

Δ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από τις εικονιστικές παραστάσεις και τις γραπτές μαρτυρίες παρατηρούμε ότι στην κοινωνία της Μινωικής Κρήτης, ο χορός παρουσιάζεται σαν ένα κοινωνικό φαινόμενο με διάφορες μορφές, όπως:

- α) της λατρείας προς τους θεούς
- β) της πολεμικής εμπύχωσης
- γ) της εορταστικής έκφρασης
- δ) της τέχνης
- ε) της αγωγής των νέων

Σε όλες αυτές τις εκδηλώσεις, όπως παρατηρεί ο Στ. Αλεξίου, «κατοπτρίζεται ο συναισθηματικός κόσμος και ο πόθος ζωής ενός θαυμάσιου λαού, ο οποίος, αν και προχωρημένος εις την λογικήν οργάνωσιν του κοινωνικού βίου, διετήρει εν τούτοις όλην την δύναμιν της φαντασίας και την παιδική δροσερότητα των αισθήσεων».

Συγγραφείς όπως ο Όμηρος, ο Λουκιανός, ο Αθήναιος, ο Στράβων κ.α. υποστηρίζουν ότι οι Κρήτες κάτω από θεϊκή έμπνευση ανέπτυξαν πρωτοποριακή χορογραφία, εξαιρετικές φιγούρες και βήματα που καλλιέργησαν αρκετά και τα μετέδωσαν στον υπόλοιπο κόσμο.

Εύκολα μπορούμε, λοιπόν, να ερμηνεύσουμε τη σημερινή κατάσταση της αγάπης, καλλιέργειας και απόλαυσης της μουσικής, του χορού, του τραγουδιού και της διασκέδασης των Κρητικών, ως συνέχεια μιας ιστορίας που ξεκινά χιλιάδες χρόνια πριν.

Ταυροπαιδιά. Τοιχογραφία από το ανάκτορο της Κνωσού 15^{ου} αιώνας π.Χ.

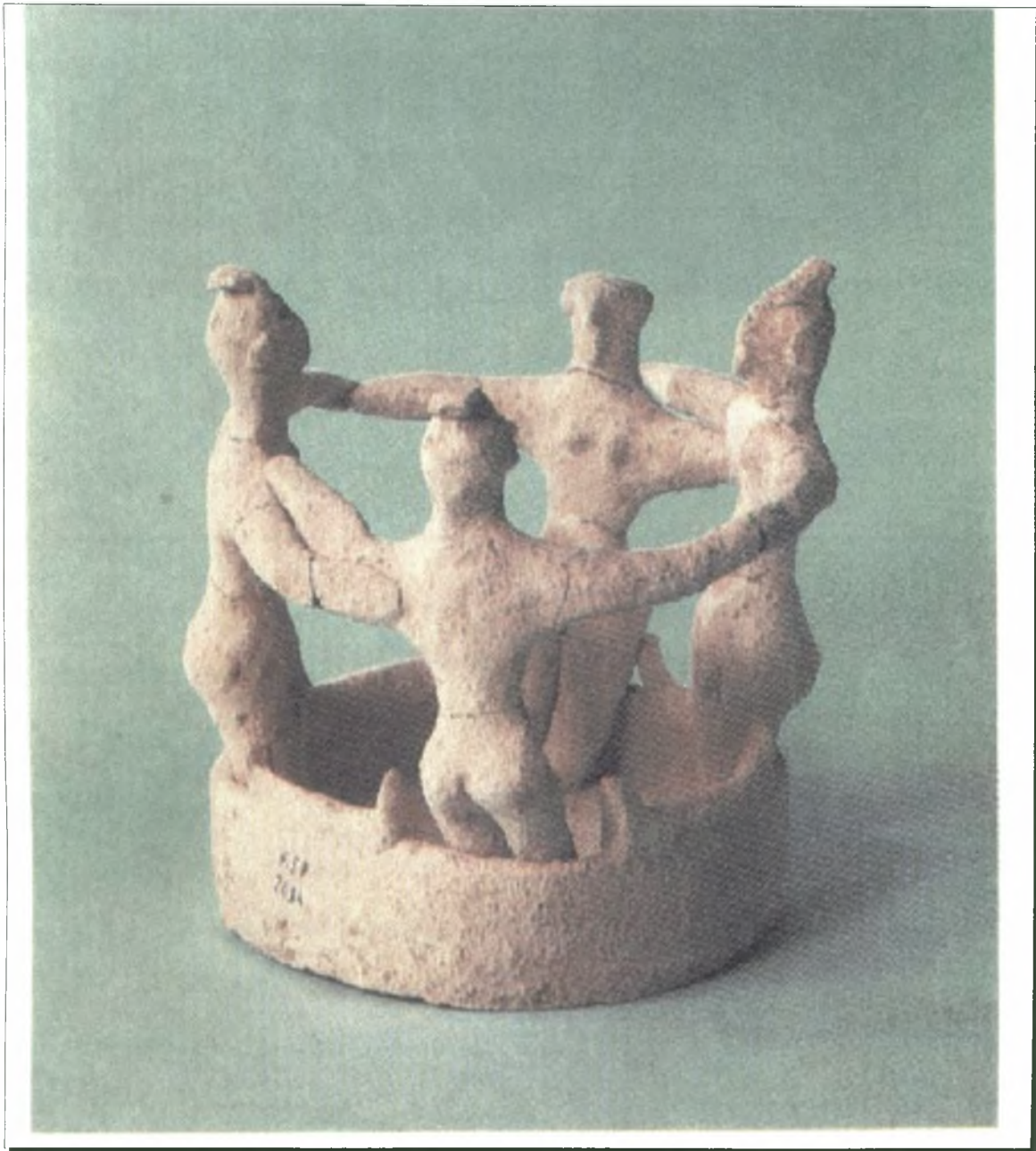
Μινωϊτης αθλητής της ταυροκαθαρσίας ανάμεσα στα κέρατα του ταύρου μετά από μια αποτυχημένη προσπάθεια.

Εκστατικός χορός τεσσάρων γυναικών. Από χρυσό Μινωικό δαχτυλίδι.

Η μεγάλη θεά της Μινωικής Κρήτης. Αγαματίδιο από φαγεντιανή.

Κυκλικός χορός από πήλινο σύμπλεγμα του Καμηλάρη. Μινωική εποχή

Σύμπλεγμα χορευτὸν , Μινωική Κρήτη

Χάρτης της Μινωικής Κρήτης (από το βιβλίο του Στουλ. Αλεξίου, Μινωικός πολιτισμός, πιν. ΔΔ')

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ΑΛΕΞΙΟΥ, ΣΤ., Μινωικός Πολιτισμός (Με οδηγόν των ανακτόρων Κνωσού, Φαιστού, Μαλίων), Κράκλειον, Υιοί Σπ. Αλεξίου, έκδοσις τέταρτη.
2. ΑΛΕΞΙΟΥ, ΣΤ., «Η Κρήτη του Μίνωος και η Δωρική Κρήτη», Γνωρίσατε την Κρήτη, Το Ηράκλειον και ο Νομός του, Έκδοσις Νομαρχίας Ηρακλείου, 1971.
3. ΒΑΣΙΛΑΚΗ, ΑΝΤ., Μινωική Κρήτη, Ηράκλειο, Σφακιανός, 1991.
4. ΒΡΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, ΕΠΑΜ., Α., Ιστορία των Αρχαίων Χρόνων, Αθήνα, ΟΕΔΒ, Έκδοση Ζ', 1991.
5. ΔΕΤΟΡΑΚΗ, ΘΕΟΧ., Ιστορία της Κρήτης, Αθήνα, 1986.
6. ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, Ελληνική Μυθολογία, Οι Θεοί, τ. 2, Εκδοτική Αθηνών.
7. ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, Ελληνική Μυθολογία, Οι Ήρωες, τ. 3, Εκδοτική Αθηνών.
8. ΖΩΓΡΑΦΟΥ, Μ., «Χορός» Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρους Λάρους Μπριτάνικα, τ. 61, Πάπυρος.
9. ΚΡΗΤΗ: ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ, τ. 1, Κρήτη, Βικελαία Δημοτική Βιβλιοθήκη, 1987.
10. ΛΥΚΕΣΑΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ, Α., Οι Ελληνικοί Χοροί, Θεσσαλονίκη, UNIVERSITY STUDIO PRESS, 1993.
11. ΜΟΥΡΑΤΙΔΗ, Ι., Ιστορία Φυσικής Αγωγής (Με στοιχεία Φιλοσοφίας), Θεσσαλονίκη, Χριστοδουλίδης, 1996.
12. ΟΜΗΡΟΥ, Ιλιάδα, Μετάφραση Ν. Καζαντζάκη-Ι. Θ. Κακριδής, τ. 2, Αθήνα, ΟΕΔΒ, Έκδοση Η', 1990.
13. ΠΑΝΑΓΙΩΤΑΚΗ, Γ., Δικταίο Άντρο, Λασιθί, 1987.
14. ΠΑΡΕΡΑΚΗ, ΓΕΩΡΓ., ΜΙΧ., «Μουσική και Χοροί στη Μινωική Κρήτη», Περιοδικό Εκπαιδευτικοί Προσανατολισμοί, αρ. φύλλου 20, Ηράκλειο, Μπελαδάκης Μανόλης, 1999.
15. ΡΟΥΜΠΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ, Α., Ελληνικοί Χοροί, Αθήνα, ΣΠΛΙΑΣ «ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ», 1993.

16. ΤΙΒΕΡΙΟΥ, ΜΙΧ., Ιστορία των Αρχαίων Χρόνων ως το 30 π.Χ., Αθήνα, ΟΕΔΒ, Έκδοση ΣΤ', 1988.